

Baletimizin təqvimi – Qəməridir...

yüziley

Qəmə Almaszadə -100

"...İstedadlı balerina Q. Almaszadə ayrıca vurğulanmalıdır. Öz ifasında o, xoreoqrafiya sənətinin çağdaş texnikası ilə xalq rəqsini yaradıcı şəkildə birləşdirə bilmişdir. Onun yaratdığı Gülyanaq surəti inandırıcılığı, dolğunluğu, bütövlüyü ilə seçilir və uzaq keçmişdən bizlərə xatirə kimi görünən azərbaycanlı qadının faciəsinin ifadəsi kimi bizi həyəcanlandırır."

**Üzeyir Hacıbəyov "Pravda" gazetesi,
25 aprel 1940-cı il**

Dünyanın ən şöhrətli qadınlarının sırasında Azərbaycanın ilk balerinası SSRİ xalq artisti Qəmə Almaszadənin adı da xüsusi yer tutmaqdadır. Milli baletimizin təşəkkülündə, xüsusi xidmətləri olmuş Qəmər xanımı "səhnənin şahzadəsi" də adlandırırdılar. Klassik xoreoqrafiya ənənələri ilə Azərbaycan xalq rəqsinin vəhdətini yaradan bu istedadlı balerina üçün sanki hər şey zirvəyə doğru uzanan yola hesablanmışdı. Bu zərif qadın özünün sənət yolunda bütün uğurların ilkinə imza atmağa öyrəşmişdi. O, səhnəyə çıxan ilk azərbaycanlı balerina, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası rəqs ansamblının ilk təşkilatçısı və rəhbəri, Əfrasiyab Bədəlbəylinin ilk milli baletimiz sayılan, "Qız Qalası" baletinin birinci qadın qəhrəmanı, Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının səhnəsində tamaşaya qo-

yulmuş bir sıra baletlərin quruluşçusu və nəhayət dünya səhnələrinə yol tapmış bir çoxlarının əvəzsiz müəllimi idi. Qəmə Almaszadə hər an şöhrətin zirvəsində olmağı bacarırdı, dövrünün bütün ali mükafatlarını qazanmış, çoxlu sayda orden və medallarla, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının ali mükafatı olan "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilmişdi.

Qəmə Almaszadə elə bir dövrdə səhnəyə gəlmişdi ki, hələ Bakı qoçuları teatr, səhnə deyiləndə nəinki qadınlara, hətta kişilərə də göz verib işıq vermirdilər. Amma, Qəmərin öz tamaşaçısı, baletin öz xiridarları vardı. Hər dəfə tamaşaçı alqışları altında səhnəni tərk edirdi. Səhnə ona yaraşırdı, o səhnəyə...

Qəmər xanımın tərcümeyi-halında qeyd edilir ki, o, 1915-ci ildə başmaqçı ailəsində anadan olub.

Təbii ki, atası Hacığa kişi qızının balerina olmasını heç istəməirdi. Qız uşağının səhnədə, həm də balet səhnəsində olmasının nə demək olduğunu Qəmər xanımın anası da çox gözəl başa düşürdü. Ancaq ana elə anadır! Övladının xoşbəxt olacağı yeri-yurdu ana hamıdan əvvəl hiss etdi, və Qəmərin arzularının gerçəkləşməsinə dəstək oldu.

Atasının xəbəri olmasa da anası bilirdi ki, hələ on yaşı təzəcə tamam olan qızıcığaz öz rəfiqəsinə qoşularaq atasından xəbərsiz rəqs dərnyinə yazılıb. O zaman Hacığa ki-

şi elə hesab edirdi ki, qızı idman dərslərinə gedir...

Rəqs dərnyində Qəmə rəqsləri o qədər məhəretlə mənimsəyirdi ki, müəllimləri onun bacarığına heyran qalmışdı. Xoreoqrafiya məktəbində oxuyarkən professional səhnəyə çıxan və alqışlarla qarşılanan Qəməri artıq atası da bağışlamışdı. O, qızının uğurları ilə gizlincə fəxr edir, heç kəsə bildirmədən gəlib onun tamaşalarına baxırdı.

1930-cu ildə Xoreoqrafiya məktəbini bitirən Qəmə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrında işə başlayır. Çox keçmir ki, teatrdə Qliyerin "Qırmızı lələ" baleti oynanılır və Qəmə Almaszadəyə baletdəki mühüm rollardan biri tapşırılır. Öz rolunun öhdəsini

1/2015

QƏMƏR ALMAZADƏ

dən uğurla gələn Qəmər tamaşaçıların, həm də rəqs mütəxəssislərinin rəğbətini qazanır. Lakin Qəmər bununla kifayətlənmək istəmirdi. O başa düşürdü ki, xoreografiya sahəsində dərin biliklərə sahib olmadan bu sənətin ucalığına yetişmək mümkün deyil. Bu həvəs onu Moskva Böyük Teatrının nəzdindəki xoreografiya məktəbinə apardı. Daha sonra Sankt-Peterburqdakı xoreografiya məktəbinə daxil olur, orda məşhur balerina Qalina Ulanovanın anası Mariya Romanovanın sinfində dərs alır. O zaman Qəmərin ağılına gəlməzdi ki, zaman gələcək, Leyla Vəkilova, Rəfiqə Axundova, Tamilla Şirəliyeva və bir çox başqaları da məhz bu məktəbin yetişdirməsi olacaqlar.

Rəfiqə Axundova: (xalq artisti)

"Qəmər Almaszadə peşəkar rəqs texnikası və səhnə plastikasi ilə çoxsaylı tamaşaçıların üreyini fəth edən balerina, eyni zamanda çox diqqətli, tələbkər müəllim idi. Biz onun öyrətdiyi hər bir hərəkəti sayla yerinə yetirməyə çalışırıq. O, rəqsin texnikası ilə bərabər aktyorluq sənətinin sirlərini də bizə başa salırdı. Döənə-döənə qeyd edərdi ki, balerinanın aktyorluq qabiliyyəti yüksək olmalıdır. Mən onun sevimli tələbəsi idim. O çox çalışırdı ki, mən irəli gedim, inkişaf edirəm. Mənim səhnə həyatımda, Moskvada təhsil almağım da Qəmər xanımın çox böyük rolu olub. Qəmər xanım həm də çox mülayim, həssas bir insan idi. O dövrdə dolanışqı o qədər də yaxşı deyildi. Qızların bəziləri ehtiyac içərisində idi. O, öz paltarlarından getirib qızlara verər, evdən yemək getirib ehtiyacı olanları yedizdirirdi. Sonralar mən baş baletmeystr olanda onu getirib məşqlərdə otuzdurardım. İstəyir-

dim görsün ki, ona həmişə ehtiyacımız var."

Nəhayət tələbəlik illəri geridə qaldı və Qəmər Almaszadə 1936-cı ildə ali məktəbi bitirib Bakıya qayıtdı. Bu dəfə o, mühüm bir obrazla səhnədə özünü təsdiq etmək üçün çətin sənət imtahanından keçdi. Bu ən mürəkkəb partiyalardan biri olan A. Adanın "Korsar" baletində Medora rolu idi. Bu rolu ilə də o, tamaşaçıların üreyinə yol tapa bildi.

1937-ci ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblını yaratdı. Azərbaycan xalq rəqsləri Qəmər xanımın dəstəyi ilə artıq "Koroğlu", "Nərgiz", "Şahsənəm" kimi operalarda da yer almaqdaydı.

1938-ci ildə Moskvada ilk Azərbaycan incəsənəti və ədəbiyyatı ongünüylü keçirildi. Rəqs ansamblının repertuarına Qəmər Almaszadənin quruluşunda bir neçə xalq rəqsi də daxil edilmişdi. Üzeyir Hacıbəyovun "Koroğlu" operasında rəqslər, bu rəqslərin ifası Qəmər Almaszadə haqqında qəzetlərdə ürək dolusu təriflər yazıldı. Onlardan bir neçə sətir:

"Prima-balerina Qəmər Almaszadə - tamamilə müstəsna bir təzahürdür. O, nağıllarda olduğu kimi rəqs edir. Onu görmək lazımdır, çünki onun bütün rəqs sənətkarlığını sözlə ifadə etmək mümkünsüzdür".

1940-cı ildə Azərbaycan balet tarixində şanlı bir səhifə açılır: Səhnəmizin ilk milli baleti - Əfrasiyab Bədəlbəylinin "Qız qalası" baleti tamaşaya qoyulur. Daha bir qələbə isə "Qız qalası" baletindəki Gülyanaq obrazına görə zaldakı tamaşaçıları ayağa qaldıran Qəmər Almaszadə möcüzəsi idi.

Zemfira Qafarova: (Bəstəkarlar İt-

tifagının katibi, Əməkdar incəsənət xadimi, professor)

- Azərbaycan musiqi tarixində elə şəxsiyyətlər var ki, onlar musiqi mədəniyyətimizə əbədi daxil olmuşlar. Bunlardan biri də Qəmər Almaszadədir. Qəmər Almaszadə elə bir xoşbəxt sənətkardır ki, klassik sənətkar kimi tanındığına sağlığında özü də şahid olmuşdu.

Qəmər Almaszadənin sənət aləminə gəlməsi Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin yüksəlişi ilə bir dövrə düşmüşdü. Həmin dövrdə dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin təşəbbüsü ilə notlu xalq çalğı alətləri orkestri, xor kollektivi, Bəstəkarlar ittifaqı yaranmış, eləcə də, professional musiqimizin şah əsəri olan "Koroğlu" operasının premyerası olmuşdu. Həmin dövrdə Azərbaycanda balet studiyası da yaranır və bu studiyanın ilk məzunu Qəmər Almaszadə olur.

O dövrün baletində baş rolları tərəddüd etmədən ona tapşırırdılar. O, isə heyretəminiz ifaçılıq məharəti ilə tamaşaçıların qəlbini riqqətə gətirir, sənətsevərlərə böyük sevinc bəxş edirdi.

Klassik rəqs məktəbini dərinləndirən balerina milli rəqs folkloruna da yeni rənglər qatırdı. Xüsusilə Üzeyir Hacıbəylinin "Koroğlu" operasındakı rəqsləri ilə... Heç də təsadüfi deyil ki, Moskva premyerasından sonra Ü. Hacıbəyli Qəmər xanımı "günəşəbənzər balerina" adlandırmışdı.

Öz sənətini bir könüldən min könülə sevən Qəmər Almaszadə üçün klassik balet də, milli balet də eyni dərəcədə əziz idi. Qəmər Almaszadənin bir sənətkar kimi böyüklüyü ondadır ki, Ə. Bədəlbəylinin ona həsr etdiyi

ilk Azərbaycan baleti olan "Qız qalasında" Gülyanağın ilk ifaçısıdır. O zaman mən məktəbli idim, o tamaşaya getmişdim, Qəmərxanımın yaratdığı obraz indiyə kimi mənim yadımdan çıxmır. Yaratdığı obrazda Qəmərxanım milli rəqs üslubu ilə klassik formaların gözəl sintezini yaratmışdı. Dramatik aktyorluq qabiliyyətinə nail olan balerina qəhrəmanın müxtəlif cizgilərini göstərə bilirdi. Mənim heç yadımdan çıxmır - onun 1-ci pərdənin sonunda və 3-cü pərdənin epiloqunda yaratdığı tragik obraz... Gülyanağın sonunda Qız qalasından özünü atması çox təsirli və inandırıcı idi. Uşaq olan mən göz yaşımı saxlaya bilmirdim.

Yaddaşımda qalan başqa bir obraz B.Zeydmanın "Qızıl açar" baletində Mavlına idi. R.M.Qlierin "Qırmızı lalə" baletində Tao Xao, P.I.Çaykovskinin "Sonalar gölü" bale-

tində Odetta obrazları da onun ifasında güclü təsir bağışlayırdı.

Qəmərxanım istedadlı baletmeyster kimi də bir çox tamaşalara quruluş vermişdi. Soltan Hacıbəyovun "Gülşən" baletində həm libretto müəllifi, həm baletmeyster, eləcə də baş rolun ifaçısı idi. Bundan başqa o, Qlierin "Qızıl gül", Kreynin "Laurensiya", Ə.Abbasovun "Qaraca qız", F.Əmirovun "Şur" simfonik muğamının quruluşçu baletmeysteri olmuşdu.

Qəmərxanım öz parlaq məharətini nəinki keçmiş sovetlər ölkəsinin bir çox şəhərlərində, həm də bir neçə xarici ölkələrdə dəfələrlə nümayiş etdirmiş, Azərbaycan baletinə şan-şöhrət gətirmiş əvəzsiz bir sənətkar idi.

Maïra Almaszadə: (yaxın gohumu)

- "Əvvəlcə onu deyim ki, Qəmərxanım sə-

nətdə də, həyatda da bənzərsiz, hökmlü bir qadın idi. Gözəl nə vardısı, hamısını sevirdi. Əntiq suvenirlərə, bəzək əşyalarına xüsusi marağı vardı. Səhnə onun həyatı idi. Qəmərxanım ömrünün sonuna kimi baletə olan məhəbbətinə sadıq qaldı. O yaşa dolduqdan sonra, çalışmadığı vaxtlarda da Opera və Balet teatrına, xoreografiya məktəbinə gedir, məşqlərə tamaşa edirdi. Qəmərxanım Almaszadə həm bizim ailəmizə, həm də Azərbaycan xalqına tanrının bəxş etdiyi əvəzsiz insanlardan biri idi. Mən belə hesab eləyirəm"

Qəmərxanımın şöhrət və zəfər yolu uzun bir məsafəni əhatə edir. Lakin insan nə qədər iradəli, əzmkar olursa-olsun, zaman deyilən məvhumun də insan övladı üzərində öz diqtəsi, öz əbədi qanunları mövcuddur.

Belə ki, Qəmərxanım Almaszadə - çoxsaylı tamaşaçıların qəlbində taxt qurmuş sənət kralçası - 1950-ci ildə balet səhnəsini elə balet ulduzu kimi də tərk etdi. 1990-cı ilin sonuna qədər Xoreografiya məktəbində direktor vəzifəsində çalışdı. Bu illərdə də Qəmərxanım zirvələrdə qalmaq bacardı. Ölkədən kənarda da onun sənətinə, peşəkarlığına ehtiyac duyulur, bir çox şərq ölkələrində Qəmərxanımın təcrübəsindən istifadə edilir, 1970-ci ildə İraq xalq rəqsləri ansamblını qurmaq üçün Bağdada dəvət olunur.

İllər ötsə də Qəmərxanımın XX əsrdə Azərbaycan incəsənətinə gətirdiyi uğurlar həmişə diqqət mərkəzində qalacaq, bu böyük sənətkarın, dəyərli müəllimin adı xatirələrdən heç vaxt silinməyəcək.

hazırladı: **NARINGÜL**